

П.А. РУДИК

*Петро Андрійович Рудик, доктор історичних наук, професор**

ORCID: 0000-0003-3381-9840

ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДНОСТІ ОСНОВНИХ ОНОВЛЕНИХ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЩОДО РОЛІ СУДІВ І ПРИСЯЖНИХ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ МІЖНАРОДНИМ І ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ

Із врахуванням розвитку суспільних процесів у країнах Європи і в нашій країні, з прагненням України інтегруватися до Європейського Союзу (далі – ЄС) відбувається модернізація положень Конституції, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та інших законів, про що свідчить, зокрема, останнє внесення до них змін щодо правосуддя, починаючи з червня 2016 р., з метою їх адаптації до європейського законодавства і реалізації міжнародних та європейських стандартів під час проведення судової реформи в Україні. Це стосується безпосередньо і тих проблем правосуддя, де йдеться про роль судів і присяжних у його здійсненні.

З проблем судової реформи відомими вченими провідних юридичних наукових установ та навчальних закладів України уже проведено науково-практичні конференції, форуми, опубліковано наукові статті тощо. Заслужують особливої уваги міркування і більшість позицій В.В. Городовенка, М.І. Козюбри, О.Л. Копиленка, І.І. Котюка, А.Р. Крусян, О.В. Марцеляка, Л.М. Москвич, С.В. Прилуцького, О.Д. Святоцького, А.О. Селіванова, В.В. Сердюка, В. Ф. Сіренка, О.В. Скрипнюка, П.Б. Стецюка, В.Л. Федоренка, Ю.С. Шемшученка, О.В. Щербанюк, О.І. Ющика та ін.¹ Проте їхніми ґрунтовними працями досліджувана проблема комплексно не вивчалася, оскільки автори не ставили перед собою такого завдання.

Метою даної статті є аналіз положень нової редакції Конституції та законів України в частині правосуддя щодо ролі судів і присяжних у здійсненні правосуддя в Україні в контексті конституційної реформи 2016 р. та їх відповідності сучасним міжнародним і європейським стандартам.

Обравши європейський курс свого розвитку, Україна має адаптувати своє законодавство до законодавства ЄС, врахувати критерії, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього. Діяльність в цьому напрямі є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до ЄС. Така адаптація стосується передусім і Конституції України, її положень, на що неодноразово вказувала Венеціанська комісія. Про це свідчать також зміни до Основного Закону держави щодо правосуддя, внесені в червні 2016 року. Правосуддю Конституція України відводить провідне місце. Водночас її положення потребують удосконалення. Під правосуддям розуміється особлива функція держави, її діяльність, що здійснюється судами. Проте серед вчених відсутній єдиний підхід до визначення поняття «правосуддя». Відсутнє визначення поняття «правосуддя» і на законодавчому рівні. Вважаємо, що визначення поняття «правосуддя» треба було дати у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 р. поряд із іншими термінами, котрі відсутні. У подальшому це необхідно зробити.

Згідно з Конституцією України єдиними державними органами, які здійснюють правосуддя від імені держави, є суди. Вона закріпила положення, що «правосуддя в Україні здійснюють виключно суди», і застерегла, що делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами або посадовими особами не допускається (ч.ч. 1, 2 ст. 124)². Цими положеннями Основний Закон держави засвідчив головну і незамінну роль судів у здійсненні правосуддя. Розвиваючи ці конституційні положення, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» підтвердив, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства; що особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом (ч.ч. 1, 2 ст. 5 закону)³. Лише суди вправі ухвалювати іменем України вирок, рішення у цивільній, кримінальній, господарській та адміністративній справі. І в умовах введення на території надзвичайного стану правосуддя здійснюється лише судами, створеними відповідно до Конституції України. Введення будь-яких скорочених або прискорених форм судочинства на цій території забороняється (ч.ч. 1, 2 ст. 31 закону)⁴.

Таке сприйняття ролі судів відповідає міжнародним і європейським стандартам. Суди створюються для того, щоб гарантувати справедливе відправлення правосуддя на своїх територіях, захищати права і свободи людини і громадянина. Так, в «Основних принципах незалежності судових органів», схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) від 29 листопада та 13 грудня 1985 р., підкреслюється, що правосуддя вимагає, щоб кожен мав право на справедливий і публіч-

ний розгляд його справи компетентним, незалежним і безстороннім судом. При цьому, здійснюючи правосуддя, суд має дотримуватися принципів, проголошених ООН у Загальній декларації прав людини, що кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом (ст. 10), та в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, що всі особи є рівними перед судами і трибуналами, що кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону (ч. 1 ст. 14) та в інших міжнародних документах.

Проблемі ролі судів у здійсненні правосуддя велика увага приділяється також у документах Ради Європи і Європейського Союзу. Зокрема, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, схвалена Радою Європи 04 листопада 1950 р., закріпила право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення (ч. 1 ст. 6)⁵.

Питання про роль судів у здійсненні правосуддя зайняли значне місце в діяльності Консультативної ради європейських суддів (далі – КРЄС). Так, у Висновку № 7 (2005) КРЄС до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство» зазначається, що правосуддя є важливим компонентом демократичних суспільств і що суди є належним форумом для встановлення юридичних прав і обов'язків та вирішення пов'язаних з цим спорів, що така функція судів сприймається суспільством з повагою (п.п. 7, 8)⁶. У найновішому Висновку № 20 (2017) «Про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону» від 10 листопада 2017 р. КРЄС першорядну роль у вирішенні суперечностей у судовій практиці відводить верховним судам та зазначає важливу роль у забезпеченні єдиного застосування законів апеляційних судів і позитивну роль спеціалізованих судів на нижчому рівні, якщо на вершині структури судової влади є єдиний верховний суд із загальною юрисдикцією⁷.

Оцінити функціонування судових систем у 45 державах-членах Ради Європи, починаючи з 2002 р., намагається і Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (далі – СЕРЕЈ). В одному з останніх звітів «Системи правосуддя у Європі: ефективність та якість правосуддя – 2018 рік» (опубліковано 04.10.2018 р.) висвітлюються найактуальніші питання функціонування сучасних різних європейських судових систем, основні тенденції їх розвитку, загальні риси функціонування судів, зосереджується увага на проблемних питаннях з метою підвищення якості та ефективності правосуддя⁸. Рекомендації, викладені у зазначених вище та інших міжнародних і європейських документах, варті уваги і творчого застосування судами України.

Положення про роль судів у здійсненні правосуддя в Україні викладаються у новій редакції Основного Закону держави (ст. 124) згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. Доопрацьовані її положення знайшли підтримку Венеціанської комісії. З урахуванням її рекомендацій набули чинності положення, що «юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір» (а не лише на ті справи, у яких справді є «спірні правовідносини», як пропонувалося раніше законопроектом) та на будь-яке кримінальне обвинувачення; що у передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи; що законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору (ч.ч. 3, 4 ст. 124 Конституції). Комісія рішуче підтримала положення, що Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутем Міжнародного кримінального суду (п.п. 15, 16, 17 Проміжного висновку...)⁹. Згадаємо, що в компетенцію Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) згідно з Римським статутем входить переслідування осіб і притягнення їх до відповідальності та засудження за геноцид, злочини проти людяності і воєнні злочини (ст. ст. 1, 5)¹⁰.

Положення нової редакції Конституції України про можливість визнання юрисдикції МКС мало набрати чинності через три роки з дня, наступного за днем опублікування Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 р. (п. 1 розділу II закону)¹¹, тобто після 30 червня 2019 року. Проте Верховна Рада України восьмого скликання його не ратифікувала. Хоча для України ратифікація Римського статуту МКС є міжнародно-правовим зобов'язанням, на що в останні роки наголошували Рада Міністрів ЄС із закордонних справ і Парламентська асамблея Ради Європи. У ст. 8 Угоди про асоціацію між Україною і ЄС зазначається, що сторони співробітничать з метою зміцнення миру та міжнародного правосуддя шляхом ратифікації та імплементації Римського статуту МКС 1998 р. та пов'язаних із ним документів¹². Тепер таке завдання постало перед Верховною Радою України дев'ятого скликання.

Зазначаючи незамінну роль судів у здійсненні правосуддя в нашій країні, зафіксовану у Конституції України, варто зауважити, що серед вчених наявні й інші міркування. Зокрема, на думку С.В. Прилуцького, між положеннями ст. 124 Конституції України, котрі визначають, що правосуддя в державі здійснюється виключно судами, а делегування функцій судів чи привласнення цих функцій іншими органами або посадовими особами не допускається, та положеннями ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (а саме – про право на справедливий суд) і практикою Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), котра втілює зазначену норму, встановлено філософсько-правову суперечність¹³. Погоджуючись з

таким міркуванням, Л.М. Москвич рекомендує вітчизняній правовій доктрині серйозно звернути увагу на дану філософсько-правову суперечність. Такий антагонізм, на її думку, потребує якнайшвидшого усунення¹⁴.

Викликало дискусії серед вчених і виключення у новій редакції Конституції України положення її попередньої редакції «Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції» (ч. 3 ст. 124). На думку деяких вчених, зокрема І.І. Котюка, це суперечить засаді системного підходу до організації судової влади, оскільки місце Конституційного Суду України в системі органів державної влади викладено нечітко: про правосуддя йдеться у розділі VIII, а про Конституційний Суд України – у розділі XII Конституції. Отже, не зрозуміло, чи належить Конституційний Суд до судової влади, чи перетворюється ще на один наддержавний орган¹⁵. А, на думку Л.М. Москвич, відтепер Конституційний Суд України не є органом судової влади, а політичним органом, що може негативно позначитися на довірі до державної влади загалом та судової зокрема¹⁶.

Заслуговують на увагу зміни до Конституції, що стосуються участі народу у здійсненні правосуддя. У новій її редакції опущено положення про те, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів (п. 4 ст. 124 – попередня редакція), залишивши положення про те, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних (ч. 5 ст. 124 – нова редакція). А у ч. 1 ст. 127 Конституції України попередньої редакції положення, що крім професійних суддів правосуддя здійснюють, «у визначених законом випадках, народні засідателі», виключено, а попереднє положення «правосуддя здійснюють у визначених законом випадках і присяжні» замінено на нове положення «У визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участі присяжних». У цьому зв'язку зазначимо, що за попередньої редакції Конституції України передбачалося застосовувати, як видно, дві форми участі народу у процесі здійснення правосуддя в Україні: участь народних засідателів і участь присяжних. У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 07 липня 2010 р. ці форми участі народу у процесі здійснення правосуддя знайшли свій подальший розвиток і деталізацію. Закон закріпив положення про статус народного засідателя та присяжного, затвердження їх списків, вимоги до них, їхні обов'язки, гарантії їх прав, підстави і порядок увільнення їх від виконання обов'язків народного засідателя та присяжного, їх залучення до виконання обов'язків у суді тощо (ст. ст. 58–64)¹⁷.

Проте міжнародний і європейський досвід свідчить, що в демократичних країнах світу при здійсненні правосуддя використовується в основному така форма народовладдя, як суд присяжних. Адаптуючи законодавство України до європейського, законодавець уже у новому Кримінальному процесуальному кодексі України (13.04.2012 р.) передбачив основні положення щодо здійснення судового розгляду за участю лише присяжних (ст. ст. 383–391 кодексу). Не йдеться про народних засідателів, як уже зазначалося, в оновленій редакції Конституції України від 02 червня 2016 р., а також в оновленій редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 р. № 1402–VIII. Закон передбачає, що судову владу реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур (ч. 2 ст. 1 закону). Закон зафіксував низку положень, що стосуються суду присяжних. Відповідно до закону присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя (ч. 1 ст. 63). Законом визначаються статус присяжного, процедура затвердження списку присяжних на три роки, вимоги до присяжного (ним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на котру поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом та інше) (ст. 65), підстави і порядок увільнення присяжного від виконання обов'язків, залучення присяжних до виконання обов'язків у суді, добір присяжних за допомогою автоматизованої системи, гарантії прав присяжних тощо (ст. ст. 66–68). Отже, присяжним в Україні може бути громадянин України, котрий на певний час залучається до участі в розгляді судових справ.

Суди присяжних діють у багатьох демократичних країнах світу: Англії, США, Канаді, Швеції, Бельгії, Данії, Норвегії, Австрії, Німеччині, Італії, Франції та ін. Положення про суд присяжних в Україні – це новий для України інститут, який набув чинності в 2012 р. у зв'язку з реалізацією положень нового Кримінального процесуального кодексу України, згідно з яким до складу суду присяжних в Україні входять як присяжні, так і судді, а саме: два професійних суддів та три присяжних (ч. 3 ст. 31 Кодексу)¹⁸. Отже, запропоновану модель суду присяжних в Україні можна умовно віднести до форми здійснення правосуддя, коли створюється спільна колегія, і присяжні разом із професійними суддями приймають рішення. Мета залучити представників народу до участі у здійсненні правосуддя заслуговує схвалення. Участь присяжних (громадян) у прийнятті судових рішень, їх принциповість та волевиявлення у захисті прав людини мають позитивно впливати на відновлення довіри до судової гілки влади, на утвердження громадянського суспільства у процесах судочинства.

Проте окремі вітчизняні вчені і правозахисники ідеї суду присяжних в українському законодавстві вважають спотвореними. Вони виступають проти запропонованої моделі суду присяжних, оскільки при спільній колегії у професійних суддів є необмежені можливості впливати на присяжних та на прийняття ними рішень. Так, на думку судді Конституційного Суду України у відставці В.І. Шишкіна, якщо народ буде ухвалювати рішення разом із професійними суддями, то це не буде суд присяжних, а суд із звичайними народними засідателями. Він стверджує, що на даний час в українському законодавстві по суті та формі нічого не змінилося, змінилася лише назва з народних засідателів на присяжних. Класична форма суду присяжних в тому, що народ засідає та приймає рішення без професійних суддів, незалежно від них і без їх тиску¹⁹. Таким

є розуміння вченого суті суду присяжних. На нашу думку, в Україні потрібно передбачити класичну форму суду присяжних, розподіл компетенції професійного та непрофесійного суб'єктів правосуддя, незалежність присяжних від професійних суддів. Введення на процесуальному рівні такого інституту присяжних має ефективніше сприяти позбавленню правосуддя від адміністративного тиску та корупції. Варто звернути увагу на професійний відбір членів суду присяжних і передбачити у законодавстві України вимоги щодо наявності у них базової юридичної освіти, щоб особа при здійсненні правосуддя орієнтувалася у юриспруденції, хоча у законодавстві зарубіжних держав також відсутні такі обмеження.

Отже, аналіз положень Конституції України, що стосуються ролі судів і присяжних у здійсненні правосуддя в Україні у контексті внесених до неї змін в частині правосуддя та врахування сучасних міжнародних і європейських стандартів, свідчить про позитивні наміри законодавця. Проте положення нової редакції Основного Закону держави потребують подальшого обговорення та їх модернізації.

¹ Утвердження європейської моделі судочинства і верховенства права – пріоритети судової реформи та відновлення суспільної довіри до судів в Україні : інтерв'ю учасників форуму журналу «Право України» / В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко, Н.С. Кузнецова, О.Д. Святоцький та ін. *Право України*. 2014. № 11. С. 74–135; Судова реформа в Україні: реалії та перспективи: матеріали наук.-практ. конференції 18.11.2016 р. / Копиленко О.Л., кер. авт. колективу. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України. 2017. 479 с.; Конституційний процес: поточний результат, ризики і перспективи (Аналітична доповідь Центру Разумкова) / М.І. Козюбра, О.В. Марцеляк, П.Б. Стецюк та ін. Національна безпека і оборона. 2016. № 5–6. С. 3–52; Крусян А.Р. Конституційна юстиція та конституційні перетворення в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2016. № 1. С. 31–36; Москвич Л.М. Довіра до суду: стан та інструменти впливу. *Право України*. 2018. № 3. С. 9–25; Селіванов А.О. Судова влада має пройти реформу поновлення свого авторитету і довіри. *Голос України*. 2017. 7 листопада. С. 4; Шемшученко Ю.С. Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи. *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 2. С. 37–47; Щербанюк О.В. Індивідуальна конституційна скарга як засіб забезпечення конституційної демократії. *Право України*. 2018. № 12. С. 77–91 та ін.

² Конституція України із змінами, внесеними згідно із законами. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

³ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

⁴ Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 176.

⁵ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод із змінами та доповненнями (Конвенцію ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: <https://www.rada.gov.ua/>

⁶ Висновок № 7 (2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство». URL: <http://www.arbitr.gov.ua/>

⁷ Висновок № 20(2017) Консультативної ради європейських суддів «Про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону» від 10.11.2017 р. URL: <http://www.vru.gov.ua/content/file/>

⁸ European judicial systems Efficiency and quality of justice CEPEJ Studies No. 26 2018 Edition (2016 data) – Системи правосуддя у Європі: ефективність та якість правосуддя – 2018 рік (на основі даних за 2016 р.). Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (CEPEJ). URL: https://vkksu.gov.ua/userfiles/Rapport_avec_couv.pdf

⁹ Проміжний висновок щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя. Висновок № 803/2015 CDL-PI(2015)016 від 24.07.2015 р., затверджений Венеціанською комісією. URL: <https://vkksu.gov.ua>

¹⁰ Римський статут міжнародного уголовного суду із змінами от 17.07.1998 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

¹¹ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.

¹² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

¹³ Прилуцький С. Суд як першооснова предмета судового права України. *Право України*. 2018. № 3. С. 26, 46–47.

¹⁴ Москвич Л.М. Висновки та рекомендації з актуальної теми. *Право України*. 2018. № 3. С. 124.

¹⁵ Котюк І.І. Чи можливе правосуддя... *Голос України*. 2017. 29 грудня. С. 8.

¹⁶ Москвич Л.М. Довіра до суду: стан та інструменти впливу. *Право України*. 2018. № 3. С. 12–13.

¹⁷ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 41–42, № 43, № 44–45. Ст. 529.

¹⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

¹⁹ Суд присяжних в Україні: міф чи реальність? / Центр громадянських свобод. 18 липня 2017 року. URL: <https://ccl.org.ua/news/>

References:

- Tatsij, V. Ya., Shemshuchenko, Yu. S., Kuznetsova, N. S., Sviatots'kyj, O. D. ta in. (2014) Utverdzhennia ievropejs'koi modeli sudochynstva i verkhovenstva prava – priorytety sudovoi reformy ta vidnovlennia suspil'noi doviry do sudiv v Ukraini : interv'iu uchasnykiv forumu zhurnalui «Pravo Ukrainy». Pravo Ukrainy. 11, 74–135 [in Ukrainian]; Kopylenko, O.L. (2017) Sudova reforma v Ukraini: realii ta perspektyvy: materialy nauk.-prakt. Konferentsii 18.11.2016 r. Kyiv: Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy [in Ukrainian]; Koziubra, M. I., Martseliak, O.V., Stetsiuk, P. B. ta in. (2016) Konstytutsijnij protses: potochnij rezul'tat, ryzyky i perspektyvy (Analitichna dopovid' Tsentru Razumkova). 5–6, 3–52 [in Ukrainian]; Krusian, A.R. (2016) Konstytutsijna iustytisiia ta konstytutsijni peretvorennia v Ukraini. Ukrain's'kyj chasopys konstytutsijnogo prava. 1, 31–36 [in Ukrainian]; Moskvych, L.M. (2018) Dovira do sudu: stan ta instrumenty vplyvu. Pravo Ukrainy. 3, 9–25 [in Ukrainian]; Seli-

vanov, A.O. (2017) Sudova vlada maie projty reformu ponovlennia svoho avtorytetu i doviry. Holos Ukrainy [in Ukrainian]; Shemshuchenko, Yu.S. (2017) Sudova vlada v Ukraini: suchasna doktryna, mekhanizmy ta perspektyvy. Visnyk Natsional'noi akademii nauk Ukrainy. 2, 37–47 [in Ukrainian]; Scherbaniuk, O.V. (2018) Indyvidual'na konstytutsijna skarha iak zasib zabezpechennia konstytutsijnoi demokratii. Pravo Ukrainy. 12, 77–91 [in Ukrainian].

Konstytutsiia Ukrainy iz zminamy, vnesenymy zghidno iz zakonomy. (1996) Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 30. St. 141 [in Ukrainian].

Pro sudoustrij i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. №1402-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2016. № 31. St. 545 [in Ukrainian].

Pro pravovyy rezhyim nadzvychajnoho stanu: Zakon Ukrainy vid 16.03.2000 r. № 1550-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2000. № 23. St. 176 [in Ukrainian].

Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod zi zminamy ta dopovnenniamy (Konventsiiiu ratyfikovano Zakonom Ukrainy № 475/97-VR vid 17.07.1997 r.). URL: <https://www.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].

Vysnovok № 7 (2005) Konsul'tatyvnoi rady ievropejs'kykh suddiv do uvahy Komitetu Ministriv Rady Yevropy z pytannia «Pravosuddia ta suspil'stvo». URL: <http://www.arbitr.gov.ua> [in Ukrainian].

Vysnovok № 20 (2017) Konsul'tatyvnoi rady ievropejs'kykh suddiv «Pro rol' sudiv u zabezpechenni iednosti zastosuvannia zakonu» vid 10.11.2017 r. URL: <http://www.vru.gov.ua/content/file/> [in Ukrainian].

European judicial systems Efficiency and quality of justice CEPEJ Studies No. 26 2018 Edition (2016 data) – Systemy pravosuddia u Yevropi: efektyvnist' ta iakist' pravosuddia – 2018 rik (na osnovi danykh za 2016 r.). Yevropejs'ka komisiia z pytan' efektyvnosti pravosuddia Rady Yevropy (CEPEJ). URL: https://vkksu.gov.ua/userfiles/Rapport_avec_couv.pdf [in Ukrainian].

Promizhnyj vysnovok schodo zaproponovanykh zmin do Konstytutsii Ukrainy v chastyni pravosuddia. Vysnovok № 803/2015 CDL-PI(2015)016 vid 24.07.2015 r., zatverdzenyj Venetsians'koiu komisiieiu. URL: <https://vkksu.gov.ua> [in Ukrainian].

Rymskyj statut mezhdunarodnoho uholovnoho suda yz yzmenenyiamy ot 17.07.1998 h. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 [in Ukrainian].

Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (schodo pravosuddia): Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. №1401-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2016. № 28. St. 532 [in Ukrainian].

Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropejs'kym Soiuzom, Yevropejs'kym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i ikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony / Uhodu ratyfikovano iz zaiavoju Zakonom № 1678-VII vid 16.09.2014 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].

Pryluts'kyj, S. (2018) Sud iak pershoosnova predmeta sudovoho prava Ukrainy. Pravo Ukrainy. 3, 46–47 [in Ukrainian].

Moskvych, L.M. (2018) Vysnovky ta rekomendatsii z aktual'noi temy. Pravo Ukrainy. 3, 124 [in Ukrainian].

Kotiuk, I.I. (2017) Chy mozhlyve pravosuddia... Holos Ukrainy. 29 hrudnia, 8 [in Ukrainian].

Moskvych, L.M. (2018) Dovira do sudu: stan ta instrumenty vplyvu. Pravo Ukrainy. 3, 12–13 [in Ukrainian].

Pro sudoustrij i status suddiv: Zakon Ukrainy (07.07.2010 r. № 2453-VI). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2010. 41–42, 43, 44–45, 529 [in Ukrainian].

Kryminal'nyj protsesual'nyj kodeks Ukrainy (13.04.2012 r. № 4651-V). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2013. 9–10, 11–12, 13, 88 [in Ukrainian].

Sud prysiaznykh v Ukraini: mif chy real'nist'? / Tsentr hromadians'kykh svobod. 18 lypnia 2017 roku. URL: <https://ccl.org.ua/news/> [in Ukrainian].

Резюме

Рудик П.А. До питання відповідності основних оновлених конституційно-правових засад щодо ролі судів і присяжних у здійсненні правосуддя в Україні міжнародним і європейським стандартам.

У контексті сучасних міжнародних і європейських стандартів проаналізовано основні оновлені положення Конституції України та законів, що їх розвивають і деталізують, стосовно ролі судів і присяжних у здійсненні правосуддя в Україні у зв'язку зі змінами до Основного Закону держави (червень 2016 р.) та висловлено міркування щодо необхідності їх подальшої модернізації.

Ключові слова: Конституція України, реформування, конституційно-правові засади, правосуддя, суди, присяжні, міжнародні і європейські стандарти.

Резюме

Рудик П.А. К вопросу соответствия основных обновленных конституционно-правовых основ относительно роли судов и присяжных в осуществлении правосудия в Украине международным и европейским стандартам.

В контексте современных международных и европейских стандартов проанализированы основные обновленные положения Конституции Украины и законов, которые их развивают и детализируют, относительно роли судов и присяжных в осуществлении правосудия в Украине в связи с изменениями в Основном Законе государства (июнь 2016 г.) и высказаны соображения о необходимости их дальнейшей модернизации.

Ключевые слова: Конституция Украины, реформирование, конституционно-правовые основы, правосудие, суды, присяжные, международные и европейские стандарты.

Summary

Petro Rudyk. On the issue of the conformity of the main updated constitutional principles concerning the role of courts and jury in the administration of justice in Ukraine with international and European standards.

The reconsideration of the provisions of Ukrainian legislation, its adaptation to European legislation, the modernization of the provisions of the Constitution and laws of Ukraine in the context of the amendments on justice to the Constitution (June 2016) and of international and European standards is analyzed. This regards directly the role of courts and jury in the administration of justice, which has become the purpose of this article, since this issue had not been comprehensively researched, although on the issues of the judicial

reform the leading legal scientific and educational institutions of Ukraine have already held scientific and practical conferences, forums, have published scientific articles. The opinions of scientists deserve special attention.

The Constitution assigns a leading place to justice. However, its provisions need improving. The lack of a unified approach to defining the concept of “justice” requires that it should be defined at the legislative level. The constitution of Ukraine has enshrined the determinative and irreplaceable role of courts in the administration of justice. Even in a state of emergency, only courts are authorized to give a judgment in the name of Ukraine in civil, criminal, economic and administrative matters. This perception of the role of courts is basically in line with international and European standards. Courts are created to guarantee the fair administration of justice, to protect the rights and freedoms of man and citizen. This is emphasized by a number of international and European instruments approved by the UN institutions, the Council of Europe, and EU institutions, in particular the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the European Convention on Human Rights, the opinions of the Venice Commission, the opinions of the Advisory Council of European Judges, etc. However, the constitutional provision “Ukraine may recognize the jurisdiction of the International Criminal Court on the terms set out in the Rome Statute of the International Criminal Court” has not yet come into force, as the Verkhovna Rada of Ukraine has not yet ratified the Rome Statute. The unconventional opinion of scientists regarding the provisions of the role of courts, as enshrined in the Constitution of Ukraine and in European documents, is noteworthy. They see a philosophical and legal contradiction between Article 124 of the Constitution of Ukraine, which stipulates that justice in the state is administered exclusively by courts, and that the delegation of the functions of courts or the appropriation of these functions by other bodies or officials is not allowed, and Article 6 (Right to a fair trial) of the European Convention of Human Rights and the practice of the European Court of Human Rights, which embodies that rule.

The reasonability of omitting the provision “Judicial procedure is carried out by the Constitutional Court of Ukraine and courts of general jurisdiction” in the amended Constitution is questioned as, in the opinion of some scholars, such omitting contradicts the ground of a systematic approach to the organization of the judicial authority, turns the Constitutional Court of Ukraine into a political body. The replacement of the provision “the jury is directly involved in the administration of justice” with the provision “the justice is administered with the assistance of the jury” is a matter of debate. On the basis of the experience of the countries of the world and the critical analysis of Ukrainian legislation, the opinion is expressed on the necessity of modernizing such a form of democracy as a jury in Ukraine. The classic jury form, the division of powers of professional and non-professional subjects of justice, the independence of jurors from professional judges should be envisaged, which will contribute to a more effective deliverance of justice from administrative pressure and corruption.

Key words: Constitution of Ukraine, reforming, constitutional principles, justice, courts, jury, international and European standards.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2019.10

УДК 340.0+342.5

В.В. КОПЧА

*Василь Васильович Копча, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Ужгородського національного університету**

ORCID: 0000-0001-9888-1464

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ СУДОВОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Постановка проблеми. У рамках правової науки України конституційний контроль (як державна функція і як інституційна модель) став предметом досліджень значної кількості учених. Як слушно зазначив Райт Марусте (Rait Maruste), хоча конституційний суд є центральним, але він є не єдиним інструментом демократії та конституціоналізму. Тому роль конституційного суду має розглядатися в більш широкому плані, що охоплює загальні питання демократії, конституції та конституціоналізму¹.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед численних праць із зазначеної проблематики слід назвати праці українських учених М. Савчина, І. Сліденка, А. Колодія, А. Стрижака², Т. Бринь³ тощо.

Формулювання мети статті. Важливо зазначити, що навіть найбільш важливі тези в оцінці природи судового конституційного контролю в Україні виступають на сьогодні надто контраверсійними (судовий орган чи політичний орган, суд факту чи суд права). У цьому сенсі проявляється актуальність дослідження даної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Відтак, метою цієї статті є аналіз основних підходів до розуміння сутності конституційного контролю.

Свого часу вагоме узагальнення різноманітних аспектів у розумінні конституційного контролю було зроблено у дослідженні А.Г. Алексеєнка, який стверджував, що судовий конституційний контроль має наступні ознаки:

– є різновидом інституту соціального, державного контролю, здійснюваного постійно діючими органами держави;

© В.В. Копча, 2019

* *Vasyl Kopcha, Ph.D. in Law, Associate professor, Associate professor of Uzhgorod National University*